

АНОТАЦІЯ

Байрамов Р. Х. огли. Організаційно-управлінські основи розвитку неолімпійського спорту в Харківській області (на прикладі сумо). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю «017 – Фізична культура і спорт» (01 «Освіта / Педагогіка»). – Харківська державна академія фізичної культури, Харків, 2021.

У дисертації здійснено теоретичний аналіз проблеми та запропоновано нове розв'язання наукового завдання, яке полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці методичного забезпечення управління розвитком неолімпійського спорту (на прикладі сумо).

У процесі дослідження проаналізовано теоретичні положення вітчизняних і зарубіжних вчених щодо формування неолімпійського спорту. Встановлено сутність організаційно-управлінського забезпечення розвитку неолімпійського спорту як соціального інституту, визначено його структуру і складові в суспільній системі фізичної культури і спорту. Уточнено поняття «неолімпійські спортивні єдиноборства», з'ясовано, що це види спорту, в яких два учасники фізично протидіють один одному для того щоб виявити переможця в сутичці, з використанням або без зброї, які не включені до програми Олімпійських ігор. Встановлено, що найбільш перспективними умовами розвитку неолімпійського спорту в Україні є оптимізація менеджменту організацій у системі підготовки спортсменів, інтеграція неолімпійського спорту до міжнародного співтовариства, інноваційний розвиток ресурсного забезпечення, вдосконалення нормативно-правового, науково-методичного та медико-біологічного забезпечення системи підготовки спортсменів.

Під час узагальнення теоретичних даних визначено тенденцію росту популярності неолімпійських видів спортивних єдиноборств, зокрема сумо. Про що свідчить включення його до програми Всесвітніх ігор та Всесвітніх ігор з єдиноборств. З'ясовано, що сумо – один з найдавніших видів неолімпійських спортивних єдиноборств, який зародився в Японії, за його правилами два сумоїста намагаються витіснити один одного з круга на спеціальному майданчику (дохьо). Виявлені характерні відмінності професійного та аматорського сумо, вивчено організаційну структуру управління сумо в світі, визначено місце та роль міжнародних спортивних організацій у системі проведення змагань.

У дослідженні узагальнено організаційні аспекти розвитку сумо та розглянуто основні нормативно-правові документи, які визначають державну політику в системі управління неолімпійським спортом. Встановлено, що розвитку неолімпійських видів спорту в Україні сприяє Спортивний комітет України та федерації з видів спорту. Всеукраїнська громадська організація «Федерація сумо України» зареєстрована у 2001 році, у 2013 році – отримала статус національної, є дійсним членом Міжнародної та Європейської федерації сумо. На місцевому рівні розвитком та популяризацією сумо опікуються відокремлені підрозділи національної федерації, нині налічується 22 обласні і 3 міські федерації сумо.

Розвитком сумо в Харківській області, на сьогоднішній день, опікується громадська організація «Харківська обласна федерація сумо», створена у 2009 році. Федерація є неприбутковою організацією, що діє відповідно до Конституції України, Закону України «Про громадські об'єднання», Закону України «Про фізичну культуру і спорт», інших законів України та власного Статуту.

У процесі дослідження теоретично обґрунтовано систему показників розвитку сумо на підставі ст.7 «Показники стану розвитку фізичної культури і спорту» Закону України «Про фізичну культуру і спорт», Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, Стратегії розвитку

Харківської області на період 2021-2027 роки та розроблено методичний підхід до оцінювання його потенціалу, в основі якого лежить модель експертної оцінки з урахуванням різноманітних груп елементів (одиночних показників), що необхідно врахувати до узагальнувального показника.

Визначено рівень розвитку сумо у системі дитячо-юнацького та резервного спорту як стратегічного напрямку розвитку спорту. З'ясовано, що заняття сумо сприяють розвитку фізичних якостей дітей та підлітків, активізації морального виховання відповідно до морально-етичних та філософських принципів сумо. Особливостями ціннісних орієнтацій спортсменів сумо є спрямованість на формування особистості, вони не прагнуть проявляти соціальну активність, їх не цікавлять суспільне визнання, щастя інших людей та розваги. Пріоритетними для них є здоров'я, життєва мудрість та розвиток, що свідчить про прагнення до фізичного, інтелектуального та морально-етичного розвитку. Серед інструментальних цінностей у спортсменів сумо перші три місця займають вихованість, тверда воля та чесність.

У дослідженні удосконалено методичний підхід до організації регіонального управління розвитком сумо та сформовано стратегію з урахуванням потреб регіону. Обґрунтовано та розроблено концепцію розвитку сумо в Харківській області та оцінено її з позиції теорії систем. Запропонована концептуальна модель, з урахуванням внутрішніх і зовнішніх ризиків, відображає розвиток неолімпійського спорту, зокрема сумо у Харківській області, до того ж, ефективний менеджмент сприятиме вирішенню нагальних завдань на кожному етапі та досягненню генеральної мети.

Концептуальна модель розвитку сумо у Харківській області спирається на принципи системності, науковості, цілепокладання, гуманізму і включає мережу організаційно-управлінських заходів, що зумовлюють досягнення поставлених завдань, таких як зростання популярності та конкурентоспроможності сумо; покращення спортивних результатів на

міжнародних змаганнях сумо; збільшення кількості людей, які займаються сумо.

За результатами реалізації стратегії у Харківській області протягом останніх трьох років збільшилися показники розвитку сумо, а саме: 1) утричі збільшилася кількість спортсменів; 2) удвічі зросла кількість змагань, які проводяться на території Харківської області; 3) удвічі збільшилася кількість тренерів з сумо, які проводять заняття, з них уп'ятеро збільшилася кількість тренерів з вищою освітою; 4) відкрито 3 відділення з сумо у дитячо-юнацьких спортивних школах, 2 спортивні секції у закладах вищої освіти, 4 секції у спортивних клубах, зокрема 1 – у загальноосвітній школі.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в роботі

вперше:

- теоретично обґрунтовано та розроблено концепцію розвитку сумо в Харківській області та оцінено її з позиції теорії систем;

- обґрунтовано та розроблено концептуальну модель управління розвитком сумо, надано її аналіз з позиції теорії управління;

- обґрунтовано систему показників розвитку сумо та розроблено методичний підхід до оцінювання його потенціалу;

уточнено поняття «неолімпійські спортивні єдиноборства»;

удосконалено:

- теоретичне обґрунтування організаційних аспектів розвитку сумо при формуванні державної політики в системі управління неолімпійським спортом;

- методичний підхід до організаційної регламентації регіонального управління розвитком сумо;

дістало подальшого розвитку:

- теоретичне обґрунтування організаційно-управлінського забезпечення розвитку неолімпійського спорту, як соціального інституту;

- теоретичні відомості щодо формування системи управління неолімпійським спортом, його структури і складових в суспільній системі

фізичної культури і спорту.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні стратегії розвитку сумо в Харківській області.

Результати досліджень впроваджено в діяльність Управління у справах молоді та спорту Харківської обласної державної адміністрації, Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради, Громадської організації «Харківська обласна федерація сумо», Комунального закладу «Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа №1 Харківської міської ради», Комунального закладу «Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа №4 Харківської міської ради», в навчальний процес Харківської державної академії фізичної культури, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Ключові слова: організація, управління, неолімпійський спорт, неолімпійські спортивні єдиноборства, сумо, федерація, стратегічна модель розвитку.

SUMMARY

Bairamov R.Kh.Ohly. Organizational and managerial foundations of non-Olympic sports in the Kharkiv region (on the example of Sumo). - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in the specialty "017 - Physical Culture and Sports" (01 "Education / Pedagogy").- Kharkiv State Academy of Physical Culture, Kharkiv, 2021.

In the dissertation, a theoretical analysis of the problem is carried out and a new solution to the scientific problem is proposed, which consists in the theoretical substantiation and development of methodological support for managing the development of non-Olympic sports (for example, sumo).

In the course of the research, the theoretical positions of domestic and foreign scientists on the formation of non-Olympic sports have been analyzed. The essence of organizational and managerial support for the development of non-Olympic sports as a social institution is established, its structure and components in the social system of physical culture and sports are determined. It has been established that the most promising conditions for the development of non-Olympic sports in Ukraine are the optimization of the management of organizations in the system of training athletes, the integration of non-Olympic sports to the international community, the innovative development of resource provision, the improvement of regulatory, scientific, methodological and medical and biological support of the system of training athletes.

The concept of "non-Olympic martial arts" has been clarified, it has been established that these are sports in which two participants physically oppose each other in order to determine the winner in a fight, with or without weapons, not included in the program of the Olympic Games.

In the course of generalization of theoretical data, trends in the growth of popularity of non-Olympic types of martial arts, in particular sumo, were determined. As evidenced by its inclusion in the program of the World Games and the World Martial Arts Games. It was found that sumo is one of the oldest types of non-Olympic combat sports, which originated in Japan; according to its rules, two sumo wrestlers are trying to force each other out of the circle on a special site (dohyo). The characteristic differences between professional and amateur sumo are revealed, the organizational structure of sumo management in the world is studied, the place and role of international sports organizations in the system of competitions are determined.

The study summarizes the organizational aspects of the development of sumo and examines the main regulatory documents that determine the state policy in the management system of non-Olympic sports. It has been established that the development of non-Olympic sports in Ukraine is facilitated by the Sports Committee of Ukraine and the Sports Federation. The public organization "All-

Ukrainian public organization "Sumo Federation of Ukraine" was registered in 2001, in 2013 - received the status of national, it is a full member of the International and European Sumo Federation. At the local level, the development and popularization of sumo is carried out by separate divisions of the national federation, today there are 22 regional and 3 city sumo federations.

The development of sumo in the Kharkiv region, today, is engaged in the public organization "Kharkiv Regional Sumo Federation", created in 2009. The Federation is a non-profit organization that was created and operates in accordance with the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On Public Associations", the Law of Ukraine "On Physical Culture and Sports", other laws of Ukraine and its own Charter.

In the course of the study, the system of indicators of the development of sumo was theoretically substantiated on the basis of article 7 of the Law of Ukraine "On physical culture and sports" "indicators of the state of development of physical culture and sports", the Strategy for the development of physical culture and sports for the period until 2028, the Strategy for the development of the Kharkiv region on period 2021-2027 and developed a methodological approach to assessing its potential, which is based on a model of expert assessment, taking into account various groups of elements (single indicators), which must be taken into account in the generalizing indicator.

The level of development of sumo in the system of children and youth and reserve sports as a strategic direction for the development of sports has been determined. It was found that sumo classes contribute to the development of physical qualities of children and adolescents, the activation of moral education in accordance with the moral, ethical and philosophical principles of sumo. The peculiarity of the value orientations of sumo athletes is the focus on the formation of personality, they do not strive to show social activity, they are not interested in public recognition, the happiness of other people and entertainment. Priority for them is health, wisdom and development, which testifies to the desire for physical, intellectual and moral and ethical development. Among the instrumental values

among sumo athletes, the first three places are taken by good breeding, strong will and honesty.

The study improved the methodological approach to the organizational regulation of the regional management of the development of sumo and formed a strategy taking into account the needs of the region. The concept of the development of sumo in the Kharkiv region has been substantiated and developed and evaluated from the standpoint of systems theory. The proposed conceptual model, taking into account internal and external risks, reflects the development of non-Olympic sports, in particular sumo, in the Kharkiv region, while effective management will contribute to solving urgent problems at every stage and achieving the general goal.

The conceptual model of the development of sumo in the Kharkiv region is based on the principles of consistency, science, goal-setting, humanism and includes a network of organizational and managerial activities that determine the achievement of the tasks, such as the growth of popularity and competitiveness of sumo; improving athletic performance at international sumo competitions; an increase in the number of people who practice sumo.

According to the results of the implementation of the strategy in the Kharkiv region, over the past three years, the indicators of the development of sumo have increased, namely: 1) the number of athletes has increased 3 times, 2) the number of competitions held in the Kharkiv region has doubled, 3) The number of sumo coaches who conduct classes has increased 2 times, of which the number of coaches with higher education has increased 5 times, 4) 3 sumo departments have been opened in children and youth sports schools, 2 sports sections in higher education institutions, 4 sections in sports clubs, including 1 in a comprehensive school.

The scientific novelty of the research lies in the fact that in the work
for the first time:

- theoretically substantiated and developed a concept for the development of sumo in the Kharkiv region and evaluated it from the standpoint of systems theory;

- a conceptual model for managing the development of sumo has been substantiated and developed, its analysis from the standpoint of management theory is provided;

- substantiated the system of indicators of the development of sumo and developed a methodological approach to assessing its potential;

clarified the concept of "non-Olympic martial arts";

improved:

- theoretical substantiation of the organizational aspects of the development of sumo in the formation of state policy in the management system of non-Olympic sports;

- a methodological approach to the organizational regulation of the regional management of the development of sumo;

further developments:

- theoretical substantiation of organizational and managerial support for the development of non-Olympic sports as a social institution;

- theoretical information about the control system of non-Olympic sports, its structure and components in the social system of physical culture and sports.

The practical significance of the research results lies in the development and implementation of a strategy for the development of sumo in the Kharkiv region.

The research results were introduced into the activities of the Department of Youth and Sports of the Regional State Administration, the Department of Family, Youth and Sports of the Kharkiv City Council, the public organization "Kharkiv Regional Sumo Federation", the Communal institution "Complex Children and Youth Sports School No. 1 of the Kharkiv City Council", of the communal institution "Complex children and youth sports school No. 4 of the Kharkiv City Council", in the educational process of the Kharkiv State Academy of Physical Culture, which is confirmed by the relevant acts of implementation.

Keywords: organization, management, non-Olympic sport, non-Olympic martial arts, sumo, federation, strategic development model.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Bairamov, R. & Bondar, A. Ways to attract the population to sumo. *Sciences of Europe*. Vol 3, No 54 (2020) (Praha, Czech Republic). p. 59-62. *Періодичне наукове видання держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу. Особистий внесок здобувача визначається безпосереднім отриманням та аналізом даних, формулюванням висновків.*

2. Ruslan Khalik ogly Bairamov, Anastasiia Bondar, Iwona Wojnowska. SUMO COACHES TRAINING. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej. Scientific journal of Polonia University. Częstochowa, 2020, 39 (2020) nr 2. (Czestochowa, Poland) p. 153-157. <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/46/30> Періодичне наукове видання держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу. Особистий внесок здобувача полягає у постановці мети та завдань дослідження, зборі результатів, формулюванням висновків.*

3. Організаційно-управлінські умови розвитку неолімпійського спорту на Слобожанщині: монографія / А.С. Бондар та ін. Харків, 2017. 322 с. *Особистий внесок здобувача полягає у розробці розділу монографії, формулюванні загальних висновків.*

4. Байрамов Р.Х., Бондар А.С. Ціннісні орієнтації спортсменів сумо. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*, 2019. Лют 26; №32. С. 3-9 (DOI:<https://doi.org/10.15330/fcult.32.3-9>). *Журнал включено до переліку наукових фахових видань України та міжнародних науково-метричних баз: GoogleScholar, Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського. Здобувачеві належить безпосередня участь у*

визначенні мети та завдань дослідження, обґрунтуванні етапів його проведення, зборі та аналізі отриманих даних.

5. Байрамов Р., Бондар А. Організаційно-управлінські засади діяльності Харківської обласної федерації сумо. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Х., 2019. №3 (71). С. 26-31. (DOI: <https://doi.org/10.15391/snsv.2019-3.004>). Видання, яке включено до переліку наукових фахових видань України та міжнародних науково-метричних баз: *Index Copernicus*, *Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського*. Особистий внесок здобувача полягає у проведенні аналізу літературних джерел, узагальненні результатів та формулюванні висновків.

6. Байрамов Р., Бондар А. Сумо в житті сучасних дітей та молоді. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2019. №2 (46), 3-8. (DOI: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2019-02-03-08>). Журнал включено до переліку наукових фахових видань України та міжнародних науково-метричних баз: *Index Copernicus International*, *eLIBRARY (PIHЦ)*, *Polska Bibliografia Naukowa*, *Ulrich's Periodicals Directory*, *Google Scholar*, «Україніка наукова», *Cite Factor*, *Universal Impact Factor*, *Directory of Research Journal Indexing*, *International Committee of Medical Journal Editors*, *Research Bible*, *International Scientific Indexing*, *Information Matrix for the Analysis of Journals*, *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського*. Особистий внесок здобувача полягає у розробці плану наукового дослідження, аналізі отриманих даних.

7. Бондар А., Байрамов Р. Стратегічний менеджмент неолімпійського спорту (на прикладі сумо). *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2019. №6К. С. 10-15. (DOI: <https://doi.org/10.15391/snsv.2019-6.022>). Видання, яке включено до переліку наукових фахових видань України та міжнародних науково-метричних баз: *Index Copernicus*, *Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського*. Особистий внесок здобувача полягає у проведенні аналізу літературних джерел, розробці стратегії розвитку сумо, узагальненні результатів.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Байрамов Р.Х., Бондар А.С. Залучення населення до занять неолімпійськими видами спорту у Харківській області. *Фізична культура, спорт та здоров'я: стан і перспективи в умовах сучасного українського державотворення в контексті 25-річчя Незалежності України : матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 8–9 груд. 2016 р.). Харків, 2016. С. 331-334.

9. Байрамов Р.Х. Проблеми та перспективи розвитку неолімпійського спорту в Україні. *Фізична культура, спорт та здоров'я: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 7–8 груд. 2017 р.). Харків, 2017. С. 297–301.

10. Байрамов Р.Х. Стан розвитку неолімпійського спорту в Харківській області. *Спорт та сучасне суспільство: Матеріали X Міжнародної інтернет-конференції*. (м. Київ, 3 бер. 2017 р.). К.: Олімпійська література, 2017. С. 75-79.

11. Байрамов Р.Х., Бондар А.С. Досвід участі спортсменів України у всесвітніх іграх. *Молодь та олімпійський рух: Збірник тез доповідей XI Міжнародної конференції молодих вчених*. (м. Київ, 10-12 квіт. 2018 р.). [Електронний ресурс]. К., 2018. С. 108-110. https://unisport.edu.ua/sites/default/files/rozklad/zbirnyk_tez_2018_0.pdf

12. Байрамов Р.Х., Бондар А.С. Перспективи розвитку дитячо-юнацького спорту на Харківщині. *Актуальні проблеми юнацького спорту: зб. статей XIII Всеукр. наук. конф.* (м. Херсон, 27 вер. 2018 р.) / уклад.: С.К. Голяка. Херсон: ХДУ, 2018. С. 79-84.

13. Бондар А.С., Байрамов Р.Х., Ждамірова Ю.М. Неолімпійські види спорту як засіб фізичного виховання школярів та студентів. *Актуальні проблеми фізичного виховання, спорту та туризму: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Мозир, 4-6 жовт. 2018 р.) / редкол.: С. М. Блоцький (відп. ред.) та ін. Мозир: УО МДПУ ім. І. П. Шамякіна, 2018. С. 70-72.

14. Байрамов Р.Х., Бондар А.С. Аналіз розвитку сумо у дитячо-юнацьких спортивних школах Харківської області. *Спорт та сучасне суспільство : Матеріали XI Міжнародної інтернет-конференції*. (м. Київ, 29 бер. 2018 р.). К., 2018. С. 119-123.

15. Байрамов Р., Бондар А. Сумо в житті сучасних дітей та молоді. *Фізична активність і якість життя людини: зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф.*(м. Луцьк. 11–13 черв. 2019 р.) / уклад.: А. В. Цьось, С. Я. Індика. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. С. 42-43

16. Bairamov, R. & Bondar, A. Sumo in extracurricular education of children. The 5th International scientific and practical conference - Modern science: problems and innovations (Stockholm, July 26-28, 2020) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2020. 195-199 <https://sci-conf.com.ua/v-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-science-problems-and-innovations-26-28-iyulya-2020-goda-stokgolm-shvetsiya-arhiv/>.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

17. Байрамов Р.Х., Бондар А.С., Бондар Т.С. Історичні аспекти розвитку боротьби сумо в Україні та світі. Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту: збірник наукових праць. Харків: ХДАФК, 2017. С. 131-135. *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні аналізу літературних джерел, узагальненні результатів та формулюванні висновків.*

18. Байрамов, Р.Х., Бондар, А.С., Котляр, С.М., Кандращенко, С.М., Менеджмент неолімпійського спорту (на прикладі сумо). Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту: збірник наукових праць. Харків: ХДАФК, 2018. С. 123-126. *Особистий внесок здобувача: збір матеріалу, узагальнення результатів.*

19. Байрамов Р. Популяризація сумо в Україні. Науковий Часопис Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ, 2019. Вип. 68. С. 12-16. (DOI <https://doi.org/10.31392/2311->

5491/2019-68.3). *Журнал включено до переліку наукових фахових видань України*.

20. Байрамов Р.Х., Бондар А.С., Бондар Т.С. Організаційні засади проведення спортивних змагань з сумо. Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту: збірник наукових праць. Харків: ХДАФК, 2019. С. 73-77. *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні аналізу літературних джерел, узагальненні результатів та формулюванні висновків.*

21. Байрамов Р. Перспективи розвитку сумо в Харківській області. Науковий Часопис Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ, 2019. Вип. 69. С.10-13. (DOI<https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-69.2>). *Журнал включено до переліку наукових фахових видань України.*

22. Байрамов Р. Управління розвитком сумо у Харківській області. Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту: збірник наукових праць. Харків: ХДАФК, 2020. С. 112-116.